

УДК 339.137.2:339.9/2

Т. І. АЛЕКСЄЄВА, канд. екон. наук, доц., ХТЕІ КНТЕУ, Харків;
С. П. ЛУК'ЯНЕЦЬ, канд. екон. наук, викладач, ХНУРЕ, Харків

МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНЦІЯ У МЕХАНІЗМІ СУЧАСНИХ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ

Стаття присвячена проблемам конкурентоспроможності національної економіки, які сьогодні виступають на перший план і потребують ретельного вивчення й трактування в спектрі сучасних економічних процесів. Проведено дослідження сутності та форм конкуренції, викладено авторський погляд щодо її ролі у сучасних процесах глобалізації та інтеграції. Розглянуто характерні риси конкуренції та обґрунтована необхідність розробки методичних положень щодо формування механізму підвищення рівня конкурентоспроможності країн.

Проаналізовано вплив економічної політики держави на підвищення рівня конкурентоспроможності країни на світових ринках товарів та послуг.

Ключові слова: міжнародна конкуренція, глобалізація, інтеграція, конкурентоспроможність, конкурентні відносини.

Вступ. Посилення інтеграційних та глобалізаційних процесів, зростання кількості міжнародних злиттів та поглинань, загострення конкуренції між високорозвиненими та слаборозвиненими країнами, посилення могутності ТНК, політика державного протекціонізму та інші чинники сучасного світового розвитку актуалізують проблему формування раціональної міжнародної системи регулювання конкуренції.

Постановка проблеми. Передумовою подальшого розвитку міжнародної конкуренції є становлення справедливих принципів та норм конкуренції, адекватних сучасному етапу розвитку міжнародних економічних відносин. Однак, у період глобалізації та інтеграції виникає низка проблем, пов'язаних з появою недобросовісної конкуренції на світових ринках товарів та послуг. Це може привести до дисбалансу в економіці і оказати загрозу економічному зростанню та процвітанню як окремих держав, так і світової спільноти в цілому.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Основні підходи до методології дослідження конкуренції та конкурентоспроможності закладені в працях таких економістів як І. Ансофф, М. Портер [6], Д. Рікардо, А. Сміт, Й. Шумпетер. Різноманітні питання економічної конкуренції як суспільного економічного явища досліджено в працях Г. Азоева, Л. Антонюка, І. О. Піддубного [5], Я. Базилюка, В. Геєця [2], Р. Фатхутдінова, А. Юданова, Дж. Сакса та інших вчених.

На необхідності забезпечення високого рівня конкурентоспроможності національної економіки як засобу підвищення добробуту суспільства наголошував один із сучасних провідних дослідників проблем конкурентоспроможності у світі М. Портер, який зазначив, що

конкурентоспроможність не є самоціллю. Головна мета – забезпечити власним громадянам достатньо високий та зростаючий рівень життя [6, с. 29].

Сучасні дослідники конкуренції виявили новий підхід до визначення конкурентоспроможності та конкуренції. Так, на думку В. М. Геєця, в умовах жорсткої конкуренції на міжнародному ринку підвищення конкурентоспроможності країни є одним із найпріоритетніших завдань соціально-економічної політики держави [2, с. 45].

В праці Піддубного І. О., Піддубної А. І. зауважується, що саме трансграничний характер економічних відносин між суб'єктами світового ринку є однією з ключових ознак міжнародної конкуренції. Вчені акцентують увагу на подвійній природі міжнародної конкуренції – як явища та як процесу міжнародних економічних відносин [5, с. 38].

Аналіз наукових шкіл та досліджень фахівців свідчить про їх багатоаспектність і в кожному окремому випадку визначається від цілей та задач до практичного застосування.

Метою статті є дослідження і аналіз сутності та особливостей трансформації конкурентних відносин в умовах глобалізації та інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в сучасних умовах потрібно розглядати як сукупність підходів та методів, за допомогою яких здійснюються моніторинг процесів у світовому господарстві. Особливо актуальним в умовах активізації глобалізаційних процесів стає вивчення міжнародної конкуренції як економічної категорії. В умовах відкритої економіки конкурентоспроможність може бути визначена як здатність країни протистояти міжнародній конкуренції як на власному ринку, так і на ринках «третіх країн» [7, с. 14].

Тому необхідним є проведення дослідження щодо шляхів підвищення рівня конкурентоспроможності країн в нових умовах господарювання, враховуючі проблеми, наслідки та перспективи процесів інтеграції, глобалізації та регіоналізації у світовій економіці.

Для досягнення поставленої мети в ході наукового дослідження необхідно вирішити наступні завдання:

- теоретично обґрунтувати поняття «конкурентоспроможність» та «конкуренція»;
- дослідити роль та значення конкуренції в сучасних умовах;
- визначити вплив процесів глобалізації на характер конкурентних відносин на міжнародному ринку;
- обґрунтувати необхідність пошуку подальших шляхів розвитку конкуренції в міжнародних масштабах.

Варто зауважити, що міжнародна конкуренція має значний вплив на країни з більш відкритою економікою або тоді, коли національні товари є близькими субститутами закордонних [4].

В процесі багатонаціональної конкуренції фірми змагаються за панування на окремих ринках. Така форма міжнародної конкуренції характерна для ринків продуктів харчування (кава, хлібні вироби, заморожені продукти, консерви, пиво), простих металовиробів тощо.

За такої форми міжнародної конкуренції весь світовий ринок можна розглядати як єдиний ринок, а фірми змагаються за панування на ньому. Глобальна конкуренція притаманна міжнародним ринкам цивільних літаків, телевізорів, автомобілів, годинників, копіювальних апаратів, телекомунікаційного устаткування, шин.

Як процес, міжнародна конкуренція є проявом трансграничного виду взаємодії суб'єктів світового ринку, який характеризується певною структурою та технікою, наслідками й результатами, а також певними умовами й правилами його ведення. оскільки міжнародне середовище є полем перетину не лише інтересів товаровиробників, але й інтересів національного рівня (економічної безпеки, прозорого конкурентного середовища тощо). Саме тому поведінка конкурентів на міжнародному ринку буде формуватися під впливом багатьох чинників, а не лише виходячи із меркантильних очікувань суб'єктів господарювання [8].

Залежно від рівня міжнародної конкуренції ключовою компетенцією підприємства може виступати накопичення та інтегрування існуючих потоків знань персоналом; генерування нових знань, навичок і вмінь, здатних розширювати комерційні можливості підприємства та його споживчі цінності; розробка нових напрямів бізнесу.

В процесі міжнародних конкурентних відносин фірма може зайняти певну позицію залежно від рівня розвитку своїх ключових компетенцій (рис. 1).

Міжнародна конкуренція на першому рівні здійснюється за ключові товари та послуги в координатах «ціна – ринкова частка».

Міжнародна конкуренція на другому рівні здійснюється за ключові технології в координатах «якість – швидкість розробки нових виробів».

Конкуренція на третьому рівні ґрунтується на інтегруванні ключових технологій з іншими активами підприємства (менеджментом, колективним навчанням), використання яких створює ключову компетенцію. Тут головним джерелом конкурентних переваг виступають знання та «пізнавальна мобільність» персоналу підприємства.

Цілі участі країн у міжнародних конкурентних відносинах можуть бути різними [4]:

- збільшити потенційний попит за рахунок нових ринків (збільшити обсяг виробництва й поліпшити результати за рахунок економії на масштабі);
- розподілити комерційний ризик, орієнтуючись на покупців, що живуть у різних економічних середовищах, і діючи в більш сприятливих конкурентних умовах;

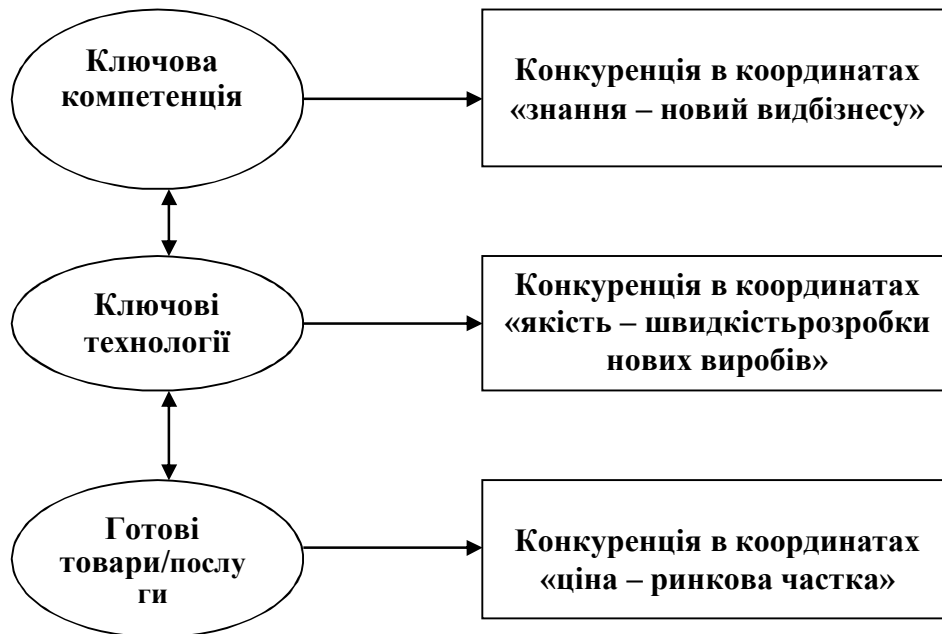

Рис. 1– Рівні та координати міжнародної конкуренції

- продовжити життєвий цикл товару, проникаючи на ринки, попит на яких усе ще зростає;
- захистити себе від конкуренції, диверсифікуючи свої позиції, одночасно одержуючи можливість стежити за конкурентами на інших ринках;
- знизити постачальницькі й виробничі витрати, використовуючи порівняльні переваги інших країн.

Участі у міжнародній конкуренції для кожної окремої фірми передуює вибір способу входження на ринок певної країни залежно від того, експортує фірма продукцію, виготовлену на своєму ринку, чи створює виробничий підрозділ на закордонному ринку.

Способами участі фірм в міжнародній конкуренції є такі:

- 1) прямий і непрямий експорт;
- 2) участь на основі контрактів (франшизи, ліцензії);
- 3) створення іноземної торговельної фірми або спільного підприємства;
- 4) пряме інвестування в контрольовану філію;
- 5) автономна філія (дочірня компанія);
- 6) участь у формі транснаціональної корпорації, що розглядає міжнародний ринок як гомогенний, вибірково адаптуючись до умов місцевих ринків.

Проте міжнародна конкуренція потребує постійного регулювання та контролю з боку урядів держав або регіональних союзів з метою недопущення антиконкурентних дій (створення картелів, зловживання домінуючим становищем на ринку, монополізація ринку через економічну концентрацію) або обмеження конкуренції на національному ринку задля економічної безпеки, підтримки національних товаровиробників, захисту трудових прав, інтересів споживачів тощо.

Висновки. Отже, наведений аналіз показує, що на сучасному етапі конкуренція розглядається як комплексна категорія, що відображає відносини між суб'єктами господарювання, які виникають на міжнародному ринку і проявляються в боротьбі за кращі результати діяльності, завдяки чому формуються різні моделі ринку.

В сучасних умовах розвиток світової економіки супроводжується зростанням глобальної конкуренції, що зумовлює необхідність розробки концептуальних положень, методичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічного механізму підвищення конкурентних можливостей країни.

Список літератури: 1. Закон України «Про захист економічної конкуренції» [Текст]: Закон України від 11. 01. 2001 р. № 2210–III //Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – ст. 64. 2. *Гесць В. М.* Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів : монографія / за ред. В. М. Гесця, А. А. Мазаракі. – К. : Київ, нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 273 с. 3. *Гребеньов Г. М.* Категорії конкуренції та конкурентоспроможності в сучасному економічному світі/ Г. М. Гребеньов //Бізнес Інформ. – 2012. – № 5. – С. 265–270. 4. *Маслак О. І.* Конкуренція: її сутність та особливості в умовах глобалізації/ О. І. Маслак, Л. А. Квятковська, П. К. Кулінічєв //Технологический аудит и резервы производства. – 2014. – №3. – С. 57–61. 5. *Піддубний І. О., Піддубна А. І.* Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: Навч. посібник / І. О. Піддубний, А. І. Піддубна. – Х. : ВД «Інжек», 2012. – 270с. 6. *Портер М.* Международная конкуренция /М. Портер: пер. с англ. В. Д. Щетинина. – М. : Международные отношения, 1993. – 51 с. 7. *Савченко І. А.* Сучасні підходи до економічної сутності конкурентних відносин / І. А. Савченко // Ефективна економіка. – 2013. – №2. – Режим доступу : [www/URLhttp://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z](http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z) 8. *Тараненко І. В.* Формування інноваційної парадигми теорії конкуренції в сучасних глобалізаційних умовах / І. В. Тараненко // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2011. – № 1 (9). – С. 194–203.

Bibliography (transliterated):1. Zakon Ukraini «Pro zahist ekonomichnoi konkurencii» [Tekst]: Zakon Ukraini vid 11. 01. 2001. No 2210-III Vidomosti Verhovnoi Radi Ukraini. – 2001. – No 12. – p. 64. 2. *Gee V. M.* Prioriteti nacionalnogo ekonomichnogo rozvitku v konteksti globalizaciynih viklikiv: monografiya. – Kyiv, nac. tor-ekon. un-t, 2008. – 273 p. 3. *Grebnev G. M.* Kategorii konkurencii ta konkurentospromojnosti v suchasnomu ekonomichnomu sviti – Biznes Inform. – 2012. – No 5. – P. 265–270. 4. *Maslak O. I.* Konkurenciya: iisutnist ta osoblivosti v umovah globalizacii – Tehnologicheskij audit i rezervy proizvodstva. – 2014. – No3. – P. 57–61. 5. *Piddubnij I. O., Piddubna A. I.* Upravlinnya mijnarodnoyu konkurentospromojnistyu u pidpriemstva: navch. posibnik– Kharkiv, VD «Injek», 2012. – 270 p. 6. *Porter M.* Mejdunarodnaya konkurenciya – per. s angl. V. D. SChetina. – Moscow, Mejdunarodnye otnosheniya, 1993. – 51 p. 7. *Savchenko I. A.* Suchasni pidhodi d oekonomichnoi sutnosti konkurentnih vi'dnosin – E'fektivna ekonomika. – 2013. – No2. – Rejim dostupu : [www/URLhttp://shshsh.economy.nayka.com.ua/?op=1&z](http://shshsh.economy.nayka.com.ua/?op=1&z) 8. *Taranenko I. V.* Formuvannya innovacijnoi paradigmi teorii konkurencii u suchasnih globalizaciynih umovah – Naukoviy visnik CHDIEU. – 2011. – No 1 (9). – P. 194–203.

. Надійшла (received) 16.10.2014